

Михайло РОМАНЮК

СТРУКТУРА ЗБРОЙНОГО ПІДПІЛЛЯ ОУН ЗОЛОЧІВСЬКОЇ ОКРУГИ В 1946–1953 РР.: ОРГАНІЗАЦІЙНА ПЕРЕБУДОВА ТА ПРИНЦИПИ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Охарактеризовано структуру організаційної сітки ОУН Золочівщини та її керівний склад; розкрито перебіг та специфіку перебудови збройного підпілля ОУН Золочівської округи ОУН у досліджуваний період; проаналізовано принципи внутрішньої організації територіальних клітин ОУН, роль окремих референтур у забезпеченні функціонування підпілля; підраховано втрати збройних формувань українського визвольного руху в регіоні у зазначений період; розглянуто причини згорання збройної боротьби.

Ключові слова: ОУН, УПА, український визвольний рух, окружний провід, референтура, організаційна клітина, структура.

Тематика ОУН та УПА не втрачає актуальності, що зумовлено інформаційним “голодом”, спричиненим функціонуванням на наших землях радянської влади. Зацікавлення українським визвольним рухом середини ХХ ст. простежується сьогодні у зв’язку з відкриттям архівів та наявністю значної кількості нових, досі недоступних джерел.

Зважаючи на особливе місце окружних проводів у системі збройного підпілля ОУН, де вони виконували роль керівних центрів організаційного життя, наділених правом самостійного прийняття рішень щодо кадрової політики, форм і методів підпільної діяльності на підлеглому терені, виникла потреба прискіпливого дослідження процесу функціонування підпільних формувань. З-поміж діючих у 1940–1950-х рр. округ ОУН вирізняла Золочівська округа, яка була зв’язною ланкою між підпіллям Галичини і Волині, місцем переховування провідників різного рівня, зокрема, Головного Командира УПА Василя Кука-“Леміша”. Функціонування Золочівської округи ОУН майже не висвітлене в науковій літературі, за винятком праць, написаних автором цієї статті¹.

¹ Детальніше див.: *Романюк М.* Боротьба органів радянської влади проти підпілля ОУН та відділів УПА Золочівської округи (1944–1946) / М. Романюк // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – Рівне, 2012. – Вип. 23. – С. 268–285; *Його ж.* Військові дії відділів УПА Золочівської округи в період нацистської окупації / М. Романюк // Проблеми гуманітарних наук: Історія: Наукові записки Дрогобицького держ. пед. ун-ту ім. І. Франка. – Дрогобич, 2010. – Вип. 26. – С. 118–130; *Його ж.* Золочівська округа ОУН у 1952 році: хроніка спротиву / М. Романюк // Новітня доба / [відп. ред. І. Соляр]. – Львів, 2013. – Вип. 1. – С. 91–104; *Його ж.* Розбудова оунівського підпілля Золочівської округи в період німецької окупації / М. Романюк // Україна: культурна спадщина,

Джерельною базою дослідження є здебільшого матеріали архівів силових структур України, у яких зберігаються різні джерела, серед яких: документи збройного підпілля ОУН, звітні матеріали органів репресивно-каральної системи СРСР тощо. Йдеться перш за все про документи Галузевого державного архіву Служби безпеки України у Києві (далі – ГДА СБУ) та Архіву Управління Служби безпеки України у Львівській області (далі – Архів УСБУ ЛО). Серед цих матеріалів виокремимо архівно-кримінальні справи на осіб, засуджених за націоналістичну діяльність. У протоколах допитів є інформація про структуру Золочівської округи, її керівні кадри, факти бойової та пропагандистської діяльності тощо. Документальну спадщину збройного підпілля ОУН Золочівської округи зібрано автором та опубліковано у виданні “Літопис УПА” окремими збірниками².

У 1944–1946 рр. Золочівська округа ОУН підпорядковувалася Львівському обласному/крайовому проводу ОУН, охоплюючи 3 (1944 р.: Бродівський, Золочівський, Глинянський), а відтак 2 (1945–1946 рр.: Бродівський і Золочівський) повіти/надрайони ОУН. Із весни 1945 р. під контролем надрайонних проводів ОУН перебувало по чотири райони. За структурою УПА її територія співвідносилася із Золочівським тактичним відтинком № 4 (згодом – ТВ 11 “Пліснесько”), який входив до складу Львівської воєнної округи “Буг” групи УПА-Захід.

У період масової повстанської боротьби основою українського визвольного руху на Золочівщині була теренова сітка ОУН, яка функціонувала як вертикальна модель: ланка–станція–кущ–підрайон–район–повіт–округа. Чітка праця проводів та референтур різного рівня (організаційної, військової, господарчої, жіночої, зв’язку, СБ, Українського Червоного Хреста (УЧХ) та ін.) забезпечила діяльність збройних формувань ОУН та УПА в регіоні, які восени 1944 р. нараховували близько 3 тис. бійців. Тут, зокрема, діяли два курені УПА (“Дружинники” і “Романовичі”), підстаршинська школа УПА “Лісові чорти”, 8 адміністративних сотень, кущові боївки, відділи охорони проводів та підрозділи СБ різного рівня тощо.

національна свідомість, державність. – Львів, 2015. – Вип. 27: Ювілейний збірник на пошану Юрія Сливки. – С. 253–265; *Його ж.* Розгортання збройних відділів УПА на теренах Золочівської округи ОУН / М. Романюк // Вісник Львівської комерційної академії. Серія: Гуманітарні науки. – Львів, 2009. – Вип. 7. – С. 74–81; *Його ж.* Сотня УПА “Непоборні” / М. Романюк // Український визвольний рух. – 2006. – 36. 6. – С. 184–210; *Його ж.* Сотня УПА “Свободи” / М. Романюк // Український визвольний рух. – 2003. – 36. 1. – С. 97–124; *Його ж.* Створення та діяльність Золочівської округи ОУН (1937–1941) / М. Романюк // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2012. – Вип. 22: Українська повстанська армія в контексті національно-визвольної боротьби народів Центрально-Східної Європи. – С. 347–363; *Його ж.* Структура й особовий склад референтури СБ Золочівського окружного проводу ОУН / М. Романюк // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2014. – Вип. 24: Український визвольний рух середини ХХ століття в контексті суспільно-політичних ідей, подій та обставин. – С. 331–353.

² Літопис УПА. Нова серія. – Київ; Торонто, 2013. – Т. 23: Золочівська округа ОУН: Документи і матеріали референтури СБ. 1944–1951 / [упоряд. М. Романюк]. – 1320 с.; Літопис УПА. Нова серія. – Київ; Торонто, 2014. – Т. 24: Золочівська округа ОУН: Організаційні документи. 1941–1952 / [упоряд. М. Романюк]. – 1400 с.

Окружний провід, як центр націоналістичного підпілля в регіоні, керував організаційною, бойовою та господарською діяльністю теренової сітки ОУН та частково (а з весни 1945 р. – повністю) відділів УПА ТВ 11 “Пліснесько”.

“Велика блокада” завдала дошкульного удару по збройних формуваннях ОУН-УПА і тереновій сітці ОУН загалом. Навесні 1946 р. у багатьох структурних одиницях підпілля простежувалася критична ситуація, пов’язана з великими людськими втратами. Цілий ряд проводів ОУН різного рівня, від станичних до окружних, а подекуди і крайових, були на деякий час паралізовані, втративши зв’язок із підлеглими організаційними одиницями. Саме тому перші місяці весни Провід ОУН займався відбудовою підпільних клітин, відновленням зв’язку тощо.

Така ситуація змусила Провід ОУН на українських землях та Головну Команду УПА прийняти рішення спочатку про зміну тактики боротьби, а відтак і про реорганізацію всього підпілля. Про ці процеси та їх значення у 1949 р. писав у статті провідний ідеолог українського національно-визвольного руху 1940–1950-х рр. Петро Федун-“Полтава”, який зокрема зазначив: “Навесні 1946 р. нарада Проводу ОУН прийняла рішення про перехід ОУН і УПА від форм одвертої повстанської боротьби до форм стисло підпільно-конспіративних. Цей перехід здійснювався впродовж 1946–[19]48 рр. в залежності від природно-географічних умовин теренів. В деяких, вже цілком нечисленних, теренах цей перехід ще цілком незакінчений і сьогодні, в 1949 р. Глибоко-підпільні, стисло-конспіративні форми боротьби дають ОУН можливість вести довгу, затяжну боротьбу і в умовах большевицької енкаведівської системи”³.

Деяку детальнішу інформацію про спеціальну інструкцію Проводу ОУН щодо зміни тактики і форм боротьби знаходимо у свідченнях заарештованих учасників підпілля та доповідних записках органів МДБ. Так, за твердженням пунктового зв’язкового Львівського крайового проводу ОУН Федора Мельника-“Голуба”, у квітні 1946 р. на адресу керівника Золочівського окружного проводу ОУН Богдана Кваса-“Скоба” через його пункт надійшла директива від заступника крайового провідника ОУН “Ворона” про перехід усіх проводів у глибоке підпілля, заборону приймати в лави бойових підрозділів нових стрільців, відрахування з підпілля слабких членів, зосередження уваги на пропаганді⁴.

Перехід від повстанської до підпільної форми боротьби передбачав кардинальну зміну тактики ведення бойових дій, яка зводилася до оперування невеликими мобільними підрозділами (боївками) і була спрямована на збереження власних сил для тривалого протистояння окупаційній владі. Вся бойова та пропагандивна діяльність збройного підпілля ОУН-УПА була скерована на досягнення основної мети – максимальне виснаження супротивника. Невеликі повстанські боївки несподіваними ударами із засідок, раптовими наскоками на стаціонарні об’єкти противника, диверсіями на шляхах комунікацій ворога та актами індивідуального терору тримали у

³ *Полтава П. [Федун П.]*. Двадцять років боротьби ОУН за національне і соціальне визволення українського народу, за Українську Самостійну Соборну Державу (1929–1949) / П. Полтава [Петро Федун] // Федун Петро – “Полтава”. Концепція Самостійної України. – Львів, 2008. – Т. 1. Твори / [упоряд. і відп. ред. М. Романюк]. – С. 373.

⁴ Галузевий державний архів Служби безпеки України (далі – ГДА СБУ). – Ф. 65 (Львівська частина). – Спр. 21357 (Яма). – Т. 5. – Арк. 31.

постійній напрузі органи радянської влади та її силові структури, перешкоджаючи радянзації краю.

Упродовж літа–осені 1946 р., згідно з наказом Головної Команди УПА, були розформовані всі бойові підрозділи УПА, що діяли на території тактичного відтинку “Пліснесько”, а стрільці, підстаршини і старшини влилися в ряди кушових боївків ОУН, які в умовах збройного підпілля продовжували боротьбу на теренах Золочівської округи до середини 1954 р. Від другої половини 1946 р. діяльність структури УПА на окресленій території фактично припинилася⁵. Разом із тим простежувалось перебування на теренах Золочівської округи підрозділів УПА з інших округ. Зокрема, до червня 1948 р. у тодішньому Підкамінському районі, в околиці населених пунктів Батьків, Чепелі, Лукавець та прилеглих селах Залозецького району Тернопільської області діяв рій Дмитра Бойка-“Брюховецького” 1-ї чоти сотні “Сіроманці” чисельністю 7 осіб. (“Брюховецький”, “Гордий”, “Святослав”, “Ромко”, “Байда”, “Коваленко”, “Косач”). Лише 22 червня, зважаючи на посилення облав у цій місцевості, ройовий розпустив свій підвідділ, а стрільці влилися в лави збройного підпілля⁶.

Про доцільність та ефективність проведення реорганізації підпілля навесні–влітку 1946 р. свідчить статистика. Якщо у першій половині 1946 р. збройне підпілля ОУН та відділи УПА Золочівщини втратили 468 осіб, то у другій половині цього ж року – лише 64⁷.

З 1946 р. підпілля ОУН Золочівської округи почало відчувати постійний брак кадрів, передусім серед її керівного складу. З кожним роком ця потреба ставала дедалі гострішою. Влітку–восени 1946 р. частково проблема кадрів була вирішена завдяки розформуванню бойових підрозділів УПА та переведенню її особового складу до теренової сітки ОУН. В результаті цієї реорганізації підпілля Золочівщини поповнилося десятками вишколених, загартованих у кількарічних боях із каральними радянськими військами, а головне – ідейних повстанців. Колишні старшини, підстаршини, а дуже часто й рядові стрільці в рядах збройного підпілля ОУН займали керівні становища. Наприклад, командир сотні Мирон Браницький-“Буря” згодом став організаційним референтом окружного проводу, а відтак керівником Бродівського надрайонного проводу ОУН; сотенний Володимир Федорків-“Оверко” – військовим референтом надрайонного, а за іншими даними – окружного проводів; чотовий Іван Сисун-“Голуб” – військовим референтом надрайону та референтом СБ районного проводу ОУН; ройовий Володимир Веселовський-“Дуб” – кушовим провідником тощо⁸.

⁵ Подрывная деятельность украинских буржуазных националистов против СССР и борьба с нею органов государственной безопасности: (учебный материал) / [составили: Л. С. Бурдин, И. В. Хамазюк, С. В. Прудько, Н. А. Кулешов]. – Москва, 1955. – С. 66–67; Якимович Б. Шашкевичів край – терен діяльності УПА / Б. Якимович // Якимович Б. Україна та українці: події далекі і близькі. Вибрані праці. – Львів, 2014. – С. 504.

⁶ Справа: Бойко Дмитро Іванович, б[увший] ройовий УПА в[і]д[і]лу “Сіроманців”, пс[евдо] “Брюховецький”, “Рух”, підозрілий [як] а[гент]-в[нутрішник]: машинопис // Зберігається в приватному архіві Григорія Дем’яна у м. Львові.

⁷ Підрахунок за: ГДА СБУ. – Ф. 2. – Оп. 31 (1960). – Спр. 9–12; Літопис УПА. Нова серія. – Київ; Торонто, 2014. – Т. 24: Золочівська округа ОУН: Організаційні документи. 1941–1952 / [упоряд. М. Романюк]. – С. 37.

⁸ Архів управління Служби безпеки України у Львівській області (далі – Архів УСБУ ЛО). –

Однак, це було лише тимчасове та неповноцінне вирішення кадрової потреби. Постала необхідність пошуку інших способів вирішення цього питання. За таких умов Проводом ОУН у 1948 р. було прийняте рішення про реанімування практики підготовки Юнацтва ОУН, що існувала до початку 1944 р., тобто до розпуску останнього⁹. З цього часу робота з молоддю стала одним із ключових напрямків діяльності підпілля, а сама молодь – основним джерелом поповнення лав збройного підпілля ОУН. Проте заради справедливості варто відзначити, що й у 1944–1946 рр., незважаючи на те, що Юнацтво як окрема референтура організації була розпущена, теренові проводи ОУН на місцях ніколи не залишали поза увагою проблему виховання молоді. Починаючи з 1948 р., згідно з інструкцією, вишколом молоді, яка проживала легально, в індивідуальному порядку займалися надрайонні та районні провідники, і, як виняток, – кущові¹⁰. Наприклад, станом на квітень 1951 р. у Бродівському надрайоні було підготовлено 15 юнаків¹¹. За потреби поповнення лав підпілля таких вихованців переводили на нелегальне становище та зараховували до складу боївок ОУН. Наприклад, у травні 1948 р. в підпілля перейшов Іван Дзвіник-“Ігор” (Підкамінський район)¹², у жовтні 1949 р. – Марія Андрушак-“Марійка” (Заболотцівський район)¹³, навесні 1950 р. – Ірина Слобода-“Оля” (Заболотцівський район)¹⁴, Володимир Придиба-“Нечай” (Заболотцівський район)¹⁵, Іван Лашук-“Петро” (Бродівський район)¹⁶ та ін.

Іншим джерелом поповнення кадрів збройного підпілля було переведення на нелегальне становище тих членів та симпатиків організації, які також були під загрозою арешту органами МДБ (дуже часто ними були юнаки). Варто відзначити, що під цю категорію дуже рідко потрапляли жінки, адже діяла інструкція про заборону залучення жінок у бойові формування руху опору, оскільки це ускладнювало й без того важкі умови побуту підпільників та створювало додаткові проблеми господарського облаштування місць укриття повстанців. Більше того, існувала тенденція до легалізації навіть тих жінок, які в підпіллі діяли від 1944–1945 рр. Виняток становили особи, які: а) не мали можливості легалізуватися; б) були необхідні підпіллю через їх досвід і вміння; в) найбільш довірені особи, які перебували під загрозою арешту.

Спр. П-33024. – Арк. 3; Там само. – Спр. 27680. – Арк. 14; ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 74268фп. – Т. 1. – Арк. 75.

⁹ Архів УСБУ ЛО. – Спр. 30800. – Т. 1. – Арк. 148–149.

¹⁰ Там само.

¹¹ Там само. – Арк. 150.

¹² ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 51. – Арк. 210–211; Літопис УПА. Нова серія. – Київ; Торонто, 2013. – Т. 23: Золочівська округа ОУН: Документи і матеріали референтури СБ. 1944–1951 / [упоряд. М. Романюк]. – С. 1085.

¹³ Архів УСБУ ЛО. – Спр. П-25894. – Арк. 110; Літопис УПА. Нова серія. – Т. 23: Золочівська округа ОУН... – С. 530.

¹⁴ Архів УСБУ ЛО. – Спр. 30800. – Т. 1. – Арк. 253–254; ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 55. – Арк. 253–254.

¹⁵ ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 51. – Арк. 221–222.

¹⁶ Архів УСБУ ЛО. – Спр. П-24132. – Арк. 13; Там само. – Спр. 30800. – Т. 1. – Арк. 267.

Чекісти фіксували, що лише за 10 місяців 1950 р. у тодішній Львівській області на нелегальне становище перейшло 52 особи, з цього числа у Золочівській окрузі – 11 (Заболотці – 5, Золочів – 2, Підкамінь – 2, Красне – 1, Буськ – 1)¹⁷.

У 1947–1948 рр. певне підсилення округи відбулося завдяки скеруванню сюди Проводом ОУН груп підпільників, які до того діяли на території Закерзоння, а відтак перейшли кордон і продовжували боротьбу на території УРСР. Встановити загальну чисельність такого підкріплення на даний час неможливо з огляду на брак інформації, але на основі проаналізованих архівних документів можемо ствердити, що вирішального значення воно не мало, оскільки кадрова політика в окрузі базувалася на власних людських ресурсах. Відомо, для прикладу, що восени 1947 р. в розпорядження Бродівського надрайонного проводу ОУН прибули шестеро підпільників із території Польщі: Іван Романишин-“Роман”, “Стріла”, “Марко” та ін., які загинули у різний час упродовж 1948–1951 рр.¹⁸ Із помітніших постатей сюди були скеровані Володимир Качур-“Лиман” (згодом – надрайонний провідник Золочівщини), Іван Червак-“Олень” (окружний провідник) та Василь Гарабач-“Роман” (окружний референт СБ)¹⁹.

Якщо говорити про чисельність оунівського підпілля на теренах Золочівської округи на час організаційної перебудови середини 1946 р., то за нашими приблизними підрахунками воно становило 600 осіб²⁰. Однак слід зауважити, що дана цифра не є остаточна і потребує подальшого дослідження й, відповідно, корегування. У повстанських документах збереглися також проміжні цифри чисельності збройних формувань українського визвольного руху досліджуваного терену у проміжку 1946–1954 рр. Зокрема, згідно із вилученими співробітниками МДБ записами загиблих чільних діячів ОУН Осипа Дяківа-“Наума” (керівника Львівського краю ОУН) та Петра Федуна-“Полтави” (референта пропаганди Проводу ОУН), станом на 1 червня 1949 р. в окрузі діяло 140 підпільників, а на 1 вересня 1950 р. – 95, в тому числі 2 жінки²¹. Проте і ці цифри потребують перевірки, оскільки наявні дані вказують на те, що вони, очевидно, є неповними. До прикладу, нам достеменно відомо, що станом на 1 вересня 1950 р. у збройному підпіллі ОУН лише Бродівського надрайону діяло щонайменше п’ять (а не дві, як у записах) підпільниць: Ірина Чучман-“Зенка”, Стефанія Стрихарчук-“Стефа”, Ганна Батійовська-“Галя”, Марія Андрушак-“Марійка”, Ірина Слобода-“Оля”²². Водночас на Золочівщині у складі технічного звена надрайонного проводу ОУН працювала Стефанія Вірлик-“Леся”²³.

¹⁷ ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 75. – Арк. 239.

¹⁸ Архів УСБУ ЛО. – Спр. 30800. – Т. 1. – Арк. 211; Там само. – Спр. П-25894. – Арк. 195–196.

¹⁹ ГДА СБУ. – Ф. 5. – Спр. 67417. – Т. 1. – Арк. 60; Там само. – Ф. 65. – Спр. С-7736. – Т. 3. – Арк. 149.

²⁰ Підрахунок зроблено за: ГДА СБУ. – Ф. 2. – Оп. 31 (1960). – Спр. 11–31.

²¹ ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 19. – Арк. 67–68; Там само. – Спр. 398. – Т. 13. – Арк. 162; Літопис УПА. Нова серія. – Київ; Торонто, 2011. – Т. 17: Осип Дяків-“Горновий”: Документи і матеріали / [упоряд. В. Мороз]. – С. 66.

²² Архів УСБУ ЛО. – Спр. П-25894. – Арк. 100; Літопис УПА. Нова серія. – Т. 23: Золочівська округа ОУН... – С. 472; Літопис УПА. Нова серія. – Т. 24: Золочівська округа ОУН... – С. 819.

²³ Архів УСБУ ЛО. – Спр. П-19112. – Арк. 70; Героїні визвольних змагань. Золочівщина 1940–1950 рр. / [матер. збір. і впоряд. Ф. Кріль]. – Золочів, 2002. – С. 14.

З огляду на втрати, наявність кадрів та практичну доцільність упродовж 1946–1948 рр. у структурі збройного підпілля ОУН Золочівщини відбулися певні зміни, спрямовані на її вдосконалення. Зокрема, восени 1947 р. до складу округи переданий Поморянський район, який було включено до Золочівського надрайону. Натомість останній у 1948 р. в підпорядкування Бродівського надрайону передав свій Буський район. Таким чином остаточно сформувалася структура Золочівської округи ОУН, яка мала у своєму складі два надрайони: Золочівський – об'єднував Золочівський, Глинянський, Краснянський, Поморянський райони та Бродівський – включав Бродівський, Буський, Заболотцівський, Олеський і Підкамінський райони²⁴. Загалом – 9 районів за діючим у той час адміністративним устроєм. Якщо порівнювати Золочівську округу з іншими такими утвореннями, то з-поміж чотирьох округ, які діяли у складі Львівського краю ОУН, вона була однією з найменших за територією, проте однією з найважливіших в організаційному плані. Наприклад, Сокальська округа об'єднувала 13,5 районів, Львівська – 11,5, а Рогатинська, як і Золочівська, – 9²⁵.

У подальші роки структурні зміни торкалися лише питання об'єднання двох райпробудів під одним керівництвом, що було зумовлене відсутністю кадрів на певній території. Наприклад, від весни 1951 р. керівникові Буського районного проводу ОУН був підпорядкований також і Олеський район²⁶, а в травні 1952 р. районний провідник ОУН Краснянщини Володимир Осика-“Чайка” отримав вказівку взяти під свій контроль Глинянщину, де збройне підпілля ОУН припинило своє функціонування ще в 1949 р.²⁷

Навесні 1946 р. певних змін зазнала також структура проводів підпілля, де були ліквідовані дві референтури: господарча та зв'язку. Тоді ж за розпорядженням Проводу ОУН розпущено станичні організації, а найнижчою адміністративно-територіальною та організаційною структурною одиницею підпілля стали кушові проводи ОУН²⁸. Після ліквідації господарської референтури функції збору продуктів були перекладені безпосередньо на учасників збройного підпілля, які для цього широко використовували представників органів місцевої влади – голів сільських рад та десятників²⁹.

Починаючи з кінця 1946 р., у складі керівних осередків збройного підпілля ОУН на рівні району-округи діяли провідник, організаційний референт (заступник), референти СБ та пропаганди. Провідника та референта СБ, як правило, прикривали боївки охорони чисельністю 3–4 особи, а решту референтів діяли при кушових проводах і для реалізації своїх завдань послуговувалися їхніми стрільцями. Більше того, часто бувало так, що функції організаційного референта виконував хтось із

²⁴ Архів УСБУ ЛО. – Спр. П-19112. – Арк. 141–142; Там само. – Спр. 30800. – Т. 1. – Арк. 35–36; Там само. – Т. 2. – Арк. 219; *Мороз В.* Перемишлянський надрайон ОУН (1945–1947 рр.) [Електронний ресурс] / В. Мороз. – Режим доступу: http://old.ukrnationalism.com/_articles/?action=viewArticle&articleId=2035 [дата звернення 16.03.2015]; *Його ж.* Перемишлянський надрайон ОУН (1945–1947 рр.) / В. Мороз // Шлях перемоги. – 2010. – 22 груд. – С. 6.

²⁵ ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 398. – Т. 13. – Арк. 162.

²⁶ Архів УСБУ ЛО. – Спр. 30800. – Т. 1. – Арк. 72; ГДА СБУ. – Ф. 5. – Спр. 67417. – Т. 1. – Арк. 69.

²⁷ Архів УСБУ ЛО. – Спр. П-19112. – Арк. 142–143.

²⁸ ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 17. – Арк. 329.

²⁹ Архів УСБУ ЛО. – Спр. П-25395. – Арк. 21; ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 17. – Арк. 329.

діючих кущових провідників. Наприклад, кущовий Володимир Яремчук-“Черняк”, який від літа 1948 р. і до загибелі в травні 1949 р. одночасно був і організаційним референтом. Така ж ситуація була із кущовим Юліаном Дудою-“Матвієм”, який разом із обов’язками кущового в липні 1951 р. прийняв пост організаційного референта Бродівського районного проводу ОУН³⁰.

Загалом суміщення кількох посад у підпіллі в 1947–1952 рр. – доволі поширене явище, що знову ж таки було пов’язано з кадровою проблемою та відсутністю вишкolenих функціонерів, які могли би замінити загиблих побратимів. Від весни 1947 р., згідно з розпорядженням організаційного референта Золочівського окружного проводу ОУН К. Якимця-“Бескида”, функції референтів пропаганди районних проводів ОУН покладалися, за відсутності окремих референтів, на керівників цих структур із залученням інших членів цих проводів³¹.

Одним із ключових елементів, що, врешті-решт, дозволив організованому руху опору на теренах Золочівської округи ОУН проіснувати до 1954 р., був належно організований та оперативно діючий зв’язок між структурними клітинами підпілля. Через масові арешти, що їх зазнали низові ланки вже від лютого 1946 р., за розпорядженням Проводу ОУН, було заборонено використовувати станичні сітки ОУН як основний елемент зв’язку. Від цього часу функції зв’язку були перекладені на спеціально підібраних та особливо надійних стрільців-кур’єрів (інколи їх ще називали лінійними зв’язковими) при кожній боївці збройного підпілля ОУН, починаючи від куща й закінчуючи Проводом ОУН в Україні. Заздалегідь між керівниками окремих проводів обумовлювалися графік, район зустрічей та паролі. Про безпосереднє ж місце зустрічі домовлялися особисто бойовики цих ланок. Окрім основного, на випадок непередбачуваних обставин (облав у терені, розкриття ворогом пункту зв’язку тощо), існувало 1–2 запасних пункти зустрічі³². Те саме стосується і дат зустрічей – окрім основної дати, завжди узгоджувалася запасна. З метою конспірації пункти зв’язку часто мінялися вже за домовленістю самих кур’єрів. До прикладу, зв’язок між Золочівським окружним та Львівським крайовим проводами ОУН здійснювався через зв’язкових-бойовиків на пункті зустрічі в Підмонастирському лісі Бібрцького району Львівської області. Зі сторони крайового проводу цей зв’язок забезпечували бойовики “Дмитро”, “Бистрий”, “Скорий” і “Влодко”, а зі сторони Золочівської округи – “Василь” та “Зенко”³³.

Для зв’язку, і передусім у позаплановий час, від 1946 р. доволі широко почали використовувати так звані “мертві пункти” – обладнані схованки (у дуплах дерев, під пеньками чи камінням, у спеціальних банках тощо) в заздалегідь домовлених місцях (біля пам’ятних знаків, перехресть доріг, мічених дерев тощо)³⁴. “Мертвий пункт” зв’язку між Золочівським окружним і Львівським крайовим проводами до червня 1946 р. знаходився неподалік від с. Підгайчики Глинянського району³⁵. Ця

³⁰ Архів УСБУ ЛО. – Спр. 30980. – Т. 1. – Арк. 34; Там само. – Т. 2. – Арк. 50.

³¹ ГДА СБУ. – Ф. 65 (Львівська частина). – Спр. 21357 (Яма). – Т. 2. – Арк. 213.

³² Архів УСБУ ЛО. – Спр. 30800. – Т. 1. – Арк. 204–205; Там само. – Спр. П-24132. – Арк. 243–244.

³³ ГДА СБУ. – Ф. 5. – Спр. 67417. – Т. 1. – Арк. 215.

³⁴ Подрывная деятельность украинских буржуазных националистов против СССР... – С. 76.

³⁵ ГДА СБУ. – Ф. 65 (Львівська частина). – Спр. 21357 (Яма). – Т. 5. – Арк. 28–30.

лінія зв'язку мала два мертвих пункти, по одному з кожного боку, якими керували пунктові зв'язкові. Пошта надходила в один пункт, керівник якого переносив її на іншу точку, що усувало необхідність безпосередніх зустрічей кур'єрів. Окрім того, було чітко обумовлено, в які дні пошта буде надходити на пункт, щоб не затримувати їх проходження. Керівником пункту зв'язку, що знаходився в кущах за два кілометри від с. Підгайчики Глинянського району, був Федір Мельник – “Голуб”, а пункту біля с. Під'ярків Бібрецького району – “Ярема”. Із боку округи цей зв'язок забезпечували кур'єри “Хома”, “Старий” та “Лісовик”³⁶.

Окрім місцевих, через терен Золочівської округи проходила лінія зв'язку Проводу ОУН в Україні, яка шифрувалася криптонімами “Львів-Київ” та “Дністер”³⁷. Вона починалася в Пеняцькому лісі, неподалік від с. Гута Верхобужська, де переховувався Василь Кук – “Леміш”, проходила між селами Грабово і Гута Олеська, лівіше села Гавареччина, правіше Ожидова, лівіше Ангелівки, через Баймацький ліс, урочище Діброва, лівіше хутора Каштеляни Буського району й виходила в Топорівський ліс, де знаходився пункт зв'язку, на якому пошту перебирали представники Радехівського надрайонного проводу ОУН. Відповідальним за цю ділянку лінії зв'язку був керівник Бродівського надрайонного проводу ОУН, який у своєму складі мав спеціальну кущову боївку, яка обслуговувала її³⁸.

Із огляду на те, що Золочівщина була місцем дислокації члена Проводу ОУН Василя Кука-“Леміша”, тут постійно базувалися кур'єрські групи, які забезпечували його зв'язком. Упродовж 1946–1951 рр. сталим місцем укриття однієї з таких боївок був ліс поблизу с. Боратин Підкамінського району. Її керівниками були Микола Войтович-“Степан” (1946–1948) та Іван Луців-“Омелько” (1948–06.1951)³⁹. Друга боївка, під керівництвом Василя Палцата-“Дуба”, станом на 1950 р. оперувала в районі сіл Колтів, Верхобуж Олеського району та Лукавець, Жарків, Звижень, Чепелі і Маркопіль Підкамінського району⁴⁰.

За відсутності господарської референтури учасникам збройного підпілля доводилося значний відсоток часу витратити на власне забезпечення продуктами харчування, промисловими та побутовими товарами, а також на доставку всього цього до місць укриття. Дещо простіше стояла справа із заготівлею продуктів харчування, адже допомогу в цьому їм в індивідуальному порядку надавали родичі, особливо довірені місцеві жителі, які для повстанців пекли хліб, виготовляли сухарі, маринували овочі, заготовляли м'ясо, робили консерви тощо. Хоча й тут щораз більше виникало проблем. Керівник національно-визвольної боротьби в Україні 1950–1954 рр. Василь Кук-“Леміш” на слідстві відзначав, що вже у проміжку 1948–1950 рр. у зв'язку із зубожінням селянства підпілля ОУН почало відчувати проблеми із забезпеченням продуктами харчування. Ще гіршою ситуація стала після 1950 р., коли на західноукраїнських землях радянською владою була завершена тотальна колективізація і

³⁶ ГДА СБУ. – Ф. 65 (Львівська частина). – Спр. 21357 (Яма). – Т. 5. – Арк. 30.

³⁷ ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 71. – Арк. 310.

³⁸ Архів УСБУ ЛО. – Спр. 30800. – Т. 1. – Арк. 207–210.

³⁹ ГДА СБУ. – Ф. 2. – Оп. 31 (1960). – Спр. 31. – Арк. 38.

⁴⁰ ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 71. – Арк. 242.

майже все місцеве населення було загнане в колгоспи, опинившись при цьому без будь-яких засобів до існування⁴¹.

Ще складнішою була справа забезпечення підпілля промисловими товарами. Якщо виготовленням одягу та взуття займалися місцеві шевці та кравці, то як мінімум їм для цього необхідно було дати матеріал чи сировину. Дану проблему підпілля вирішувало трьома основними шляхами: 1) захоплення під час бойових операцій; 2) вилучення необхідних речей із місцевих кооператив у час проведення спеціальних експропріаційних акцій; 3) закупівля через надійних осіб у районних центрах та Львові тих речей, яких у місцевих крамницях майже не було (канцелярських виробів, елементів радіоприймачів та ін.).

Вирішенню останнього питання сприяла добре організована фінансово-господарська діяльність підпілля, основним елементом якої було періодичне проведення грошових збірок серед місцевого населення на так званий бойовий фонд ОУН. Такі заходи проводилися з нагоди релігійних та національних свят⁴². Як свідчив кущовий провідник ОУН Володимир Веселовський-«Дуб», такі акції проводилися один-два рази на рік (не більше) і за час однієї кампанії у підпорядкованих йому населених пунктах на бойовий фонд підпілля збиралося приблизно 6 тис. крб.⁴³.

Дієвими були й інші способи здобуття коштів для потреб підпілля: вилучення готівки із магазинів під час проведення експропріаційних акцій, конфіскація зібраних грошей у фінагентів, накладання податку на співробітників державних установ. Зокрема, у Бродівському районі на місцевих більшовицьких урядовців (завклубів, голів сільрад, завмлинів, майстрів із ремонту шосейних доріг тощо) були встановлені певні суми (подекуди це був місячний оклад), які ті мали передати підпільникам. Наприклад, бригадир колгоспу с. Язлівчик Федір Ромасик був обкладений податком у сумі 500 крб., яку віддавав частинами⁴⁴.

Існував чіткий принцип розподілу зібраних коштів між вертикаллю організаційної структури підпілля. Кущовий зобов'язаний був усі зібрані гроші передавати в районний провід, а той – у надрайонний. Розпорядниками коштів були надрайонні провідники й вище. Надрайонний провід мав право використати 25 % від отриманої суми, а окружний – третину⁴⁵. У подібний спосіб відбувався розподіл грошових ресурсів на рівні малого та великого краю, Проводу ОУН⁴⁶.

Водночас із організаційною роботою велика увага приділялася посиленню конспірації, основними проявами якої впродовж 1947–1953 рр. були: заборона індивідуальної діяльності, а лише групами не менше 2 осіб, сувора конспірація місць укриття та зв'язкових пунктів, часта їх зміна, шифрування всієї важливішої організаційної кореспонденції і, зрештою, часта зміна псевд учасників підпілля. При цьому

⁴¹ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 51895фп. – Т. 1. – Арк. 169–170.

⁴² Бофони: грошові документи ОУН і УПА / [авт.-упоряд. О. О. Клименко; за ред. В. М. Даниленка]. – Київ: Ун-т банківської справи Національного банку України, 2008. – С. 51.

⁴³ Архів УСБУ ЛО. – Спр. 27680. – Арк. 93.

⁴⁴ Архів УСБУ ЛО. – Спр. 30980. – Т. 1. – Арк. 63–64, 78.

⁴⁵ ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 2. – Арк. 11.

⁴⁶ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 51895ФП. – Т. 1. – Арк. 164–165; Манзуренко В. Василь Кук – Головний Командир УПА / В. Манзуренко, О. Іщук. – Рівне: Видавець Олег Зень, 2008. – С. 44.

характерною ознакою періоду кінця 1940-х–початку 1950-х рр. було поширення серед підпільників псевд, які походили від імен (“Ігор”, “Олесь”, “Славко”, “Роман” та ін.). Це було пов’язано з тим, щоб під час перебування у населених пунктах і спілкування між собою не вирізнятися оригінальними кличками, що у свою чергу створювало додаткові перепони співробітникам МДБ при їхній ідентифікації та у подальшій агентурній розробці.

Окрім псевд та криптонімів, як засіб конспірації у збройному підпіллі ОУН широкого використання набуло шифрування, яке зменшувало ймовірність провалу організаційних клітин, криївок чи легальних симпатиків Руху опору у випадку потрапляння організаційних документів у руки органів МДБ. Зазвичай такій обробці підлягали списки діючих та некрологи загиблих повстанців, особисті дані Юнаків ОУН, інформація про місцезнаходження криївок, пунктів зв’язу, особисті записи провідників про час та місце зустрічей тощо. Основна організаційна переписка керівних ланок ОУН, зазвичай, закодовувалася за допомогою шифрів (заміна літер на іншу літеру, цифру чи знак), кодів (умовна заміна визначених слів і виразів на заздалегідь обумовлені слова, які в тексті не виділялися, однак для втаємничених осіб повністю змінюють зміст написаного) та тайнопису⁴⁷. Найчастіше тексти шифрувалися частково – її окремі найважливіші фрагменти: прізвища, псевда, назви населених пунктів, місць постів тощо. Зокрема, у 1951 р. листування між Львівським крайовим та підлеглими йому чотирма окружними проводами ОУН кодувалося за допомогою листівки “Українці – бійці і командири т. зв. Радянської Армії”, яка складалася з чотирьох сторінок. Перша сторінка слугувала для листування з Рогатинським окружним провідником, друга – Золочівським, третя – Львівським (Городоцьким), четверта – Сокальським. У шифрі чисельник означав рядок, а знаменник – букву⁴⁸. В Золочівську округу пошта йшла на шифровану адресу “1648”, а з округи до крайового проводу – на адресу “А-25”⁴⁹.

Українські умови боротьби проти репресивно-каральної системи СРСР, фізичне та моральне виснаження повстанців давалися взнаки. З кожним роком чисельність бойових одиниць руху опору в регіоні зменшувалася, припиняли діяти окремі структурні одиниці. У 1947 р. збройне підпілля ОУН втратило в боях та сутичках із окупантами 147 осіб⁵⁰, а в наступні два роки відповідно 87⁵¹ та 118⁵². У 1949 р., із загибеллю всіх бойових груп оунівців, припинило своє існування організоване підпілля у Глинянському районі⁵³.

У 1950 р. Золочівська округа втратила 79 бойовиків, серед яких – 6 підпільниць⁵⁴. Навесні 1951 р. органами МДБ майже повністю знищено повстанський рух

⁴⁷ Ішук О. Методи зашифрування кореспонденції у підпіллі ОУН і УПА та їх розшифрування органами державної безпеки УРСР в 1944–1954 рр. / О. Ішук, Н. Ніколаєва. – Київ, 2007. – С. 6.

⁴⁸ ГДА СБУ. – Ф. 5. – Спр. 67417. – Т. 1. – Арк. 260–261; ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 64. – Арк. 119.

⁴⁹ ГДА СБУ. – Ф. 5. – Спр. 67417. – Т. 1. – Арк. 215.

⁵⁰ Підрахунок зроблено за: ГДА СБУ. – Ф. 2. – Оп. 31 (1960). – Спр. 13–15.

⁵¹ Там само. – Спр. 16–18.

⁵² Там само. – Спр. 19–21.

⁵³ Архів УСБУ ЛО. – Спр. П-19112. – Арк. 142–143.

⁵⁴ Підрахунок зроблено за: ГДА СБУ. – Ф. 2. – Оп. 31 (1960). – Спр. 22–25.

у Буському районі⁵⁵, а впродовж року на теренах Золочівського та Бродівського надрайонів загинуло 28 осіб⁵⁶.

Великих втрат зазнала організаційна мережа Золочівської округи в 1952 р., коли загинуло 33, а ще 6 потрапили живими в руки ворога⁵⁷. У травні органам МДБ при активному використанні агентури вдалося знищити збройний опір на території Бродівського району⁵⁸, а в грудні того ж року така ж доля спіткала і Краснянський район, де 24 грудня загинув останній підпільник – референт СБ районного проводу ОУН Василь Кравчук-“Влодко”. Він став жертвою спецагента “Ігоря”, який до червня 1952 р. в підпіллі виконував функції районного провідника ОУН Краснянщини⁵⁹.

За підрахунками співробітників органів МДБ, станом на 1 листопада 1952 р. на території Львівської області продовжували діяти 69 повстанців. У той же час тут функціонували один окружний, 4 надрайонних та 5 районних проводів ОУН. Левова частина діючих організованих клітин підпілля припадала на Золочівщину, де діяло чотири проводи: окружний (“Олесь”), Золочівський надрайонний (“Лиман”), Підкамінський (“Джміль”) та Золочівський (“Антон”) районні. Із загального числа діючих в області підпільників на Золочівську округу припадало 25 осіб, або 36,2 %⁶⁰. Тут варто відзначити, що на всій території західних областей України на даний час діяли лише три окружні проводи ОУН, серед яких і Золочівський⁶¹.

Золочівський окружний провід ОУН у складі його керівника Івана Червака-“Олеся” та друкарки Стефанії Вірлик-“Лесі” продовжував діяти до весни 1953 р., підтримуючи зв’язок, у першу чергу, з боївками Золочівського надрайонного (керівник В. Качур-“Лиман”) та Золочівського районного (керівник Д. Ходай-“Антон”) проводів ОУН. Правдоподібно, що із залишками підпілля на теренах колишнього Бродівського надрайонного проводу ОУН “Олесь” не мав зв’язку вже від літа 1952 р.

Зиму 1952/1953 років “Олесь” спільно з “Лесею” перебували у криївці, обладнаній на полі між селами Лука, Зарваниця та Козаки Золочівського району. Від агентури органам МДБ стало відомо про приблизне місцезнаходження схрону, і 17 березня 1953 р. о 10-й годині ранку оперативно-військова група в результаті тривалого пошуку виявила його, заблокувала та за допомогою спецпрепаратів спробувала захопити підпільників живими. Однак підпільники живими в руки ворога не далися. Із розкритого схрону облавниками вилучено: ручний кулемет, автомат, 3 пістолети, 2 гранати, 200 патронів, друкарську машинку, 2 радіоприймачі та три польові сумки з оунівськими документами та націоналістичною літературою⁶².

⁵⁵ Архів УСБУ ЛО. – Спр. 30800. – Т. 1. – Арк. 72; ГДА СБУ. – Ф. 5. – Спр. 67417. – Т. 1. – Арк. 69.

⁵⁶ Підрахунок зроблено за: ГДА СБУ. – Ф. 2. – Оп. 31 (1960). – Спр. 26–28.

⁵⁷ Там само. – Спр. 29–30.

⁵⁸ Архів УСБУ ЛО. – Спр. 30980. – Т. 1. – Арк. 10–11; ГДА СБУ. – Ф. 2. – Оп. 31 (1960). – Спр. 31. – Арк. 230–231; Спогади Батійовської-Бучми Ганни Василівни / [записав М. Романюк 7.10.2006 р. у м. Червонограді Львівської обл.] // Зберігаються в приватному архіві Михайла Романюка у м. Львові.

⁵⁹ ГДА СБУ. – Ф. 2. – Оп. 31 (1960). – Спр. 30. – Арк. 246.

⁶⁰ ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 8. – Арк. 286–288.

⁶¹ ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 8. – Арк. 287.

⁶² ГДА СБУ. – Ф. 2. – Оп. 31 (1960). – Спр. 31. – Арк. 113–114.

Після загибелі І. Червака-“Олеся” Золочівський окружний провід як керівний центр збройного підпілля в регіоні, припинив існування. Натомість ще тривалий час продовжували діяти підлеглі йому організаційні клітини.

Як засвідчують архівні документи, станом на 15 липня 1953 р. на теренах Золочівської округи ОУН формально функціонували: Золочівський надрайонний, Підкамінський та Золочівський районні проводи ОУН. Загалом на цей час у Львівській області на обліку органів МДБ перебувало 30 повстанців⁶³. Однак уже 18 липня 1953 р. із загибеллю у с. Попівці Підкамінського району Миколи Рудого – “Джміля” припинив своє існування Підкамінський районний провід ОУН, хоча на території району ще продовжували діяти четверо підпільників⁶⁴. До кінця ж року підпілля досліджуваного терену втратило 7 осіб, ще один потрапив у полон і, згодом, за його допомогою в руки чекістів потрапив керівник збройного підпілля ОУН в Україні В. Кук⁶⁵.

Володимир Сергійчук у збірнику документів “Український здви́г: Прикарпаття” опублікував документ, у якому міститься перелік діючих підпільників у західних областях України станом на 20 вересня 1953 р. Проаналізувавши його, бачимо, що на той час на території досліджуваного терену продовжували діяти 12 повстанців: Золочівський надрайонний провідник ОУН В. Качур-“Лиман” з охоронцем В. Дубиною-“Вогником”; Золочівський районний провідник ОУН Д. Ходай-“Антон” з охоронцями Й. Квасницею-“Гонтою” та В. Квасницею-“Юрком”; кур’єрська група В. Кука-“Леміша” у складі І. Демчука-“Старого” та М. Турчиняка-“Малого”; дві куршові боївки: на Підкамінеччині (П. Бедрій-“Лук”, П. Безрукий-“Хмара” та І. Романич-“Чорний”) та Олещині (М. Михайлишин-“Завистний” й В. Гавришків-“Юрко”)⁶⁶. Щоправда, варто зазначити, що на той час організаційна діяльність та зв’язки згаданих підпільників були зведені до мінімуму, а вони самі здебільшого займалися питанням самозбереження.

До травня 1954 р. керівник Золочівського районного проводу ОУН Д. Ходай-“Антон” разом зі своїми бойовиками ще переховувався на теренах підлеглого району, а відтак, не маючи жодних організаційних зв’язків і надійних контактів з-поміж місцевого населення, вирішив перебратися на Старосамбірщину, де сподівався на допомогу родичів та знайомих. Там і загинув 11 травня в рідному селі Княжпіль⁶⁷.

Під час дослідження вдалося встановити, що останній підпільник на території Золочівської округи ОУН, Василь Дубина-“Вогник”, загинув у бою з оперативною

⁶³ ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 8. – Арк. 205.

⁶⁴ ГДА СБУ. – Ф. 2. – Оп. 31 (1960). – Спр. 31. – Арк. 177–278; Там само. – Ф. 16. – Оп. 9 (за 1953 р.). – Спр. 48. – Арк. 167; Там само. – Ф. 65. – Спр. С-9408. – Арк. 111–112.

⁶⁵ ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 70. – Арк. 266–268; Там само. – Ф. 6. – Спр. 51895фп. – Т. 1. – Арк. 1.

⁶⁶ *Сергійчук В.* Український здви́г: Прикарпаття. 1939–1955 / В. Сергійчук. – Київ: Українська Видавнича Спілка, 2005. – С. 776–781.

⁶⁷ ГДА СБУ. – Ф. 2. – Оп. 32 (1960). – Спр. 22. – Арк. 14–15; *Проковець М.* Розстріляна школа (З історії ОУН УПА) / М. Проковець // *Державність*. – 2002. – № 1–2. – С. 20–24; *Сергійчук В.* Український здви́г: Прикарпаття. 1939–1955... – С. 789; *Літопис УПА. Нова серія*. – Київ; Торонто, 2003. – Т. 7: *Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС-МВС, МДБ-КДБ 1949–1959*. – Кн. 4: 1949–1959 / [упоряд.: М. Деркач, А. Кентій, В. Лозицький, І. Павленко]. – С. 522.

групою МДБ 20 жовтня 1954 р. у с. Нем'яч Підкамінського району⁶⁸. Тоді ж і припинило своє існування збройне підпілля ОУН у регіоні, яке в надзвичайно складних умовах боротьби проти більшовицької окупаційної влади зуміло протриматися довгих 10 років.

Підсумовуючи питання функціонування структури збройного підпілля ОУН на Золочівщині, варто підкреслити такі моменти. По-перше, структура українського визвольного руху на теренах округи в 1946–1953 рр. була чіткою, добре організованою та охоплювала всі населені пункти регіону, що дало можливість ефективно керувати протирадянською боротьбою. По-друге, перехід від повстанських до підпільних форм боротьби, вчасно проведена реорганізація та оптимізація організаційної сітки дала можливість зберегти кадри для тривалого протистояння репресивно-каральній системі окупаційної влади. І, по-третє, оптимальна структура, відповідні кадри та підтримка населення дали можливість протриматися збройному організованому підпіллю ОУН на теренах Золочівської округи до 1953 р., а окремим осередкам навіть до середини 1954 р.

Mykhaylo Romanyuk. The structure of the armed underground of the OUN of the Zolochiv District in 1946–1953: organizational restructuring and principles of functioning

The course and specificity of the reconstruction of the armed underground of the OUN of the Zolochiv OUN district in 1946 were characterized. the structure of the organizational network of OUN Zolochivshchyna and its management structure is disclosed; the principles of internal organization of territorial cells of the OUN, the role of individual referents in ensuring the functioning of the underground are analyzed; the losses of armed formations of the Ukrainian liberation movement in the region during the specified period were calculated; the reasons for the closing of armed struggle are considered.

Key words: OUN, UPA, Ukrainian liberation movement, district leadership, referendum, organizational cell, structure.

⁶⁸ Записи Батурина Ярослава Михайловича: рукопис // Зберігаються в приватному архіві Михайла Романюка у м. Львові.